

การศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการพัฒนาระบบธุรกิจหมากเฒ่าในจังหวัดสกลนคร
THE STUDY OF PROBLEMS AND NEEDS FOR MAK MAO BUSINESS DEVELOPMENT
IN SAKON NAKHON PROVINCE

กรรณิการ์ สมบุญ¹ จิตติ กิตติเลิศไพศาล¹ ชนินทร์ วะสินนท์¹ และ พิศดาร แสนชาติ¹

¹คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

Kannika Sombun¹ Jitti Kittilertdpaisan¹ Chanin Wasrinon¹ and Pissadarn Saenchart¹

¹Faculty of Management, Sakon Nakhon Rajabhat University

(Received: January 20, 2022; Revised: June 19, 2022; Accepted: March 28, 2023)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนาระบบธุรกิจหมากเฒ่าในจังหวัดสกลนคร กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย เกษตรกร จำนวน 20 คน ผู้แปรรูป จำนวน 7 คน ผู้จัดจำหน่าย จำนวน 3 คน หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนส่งเสริม จำนวน 5 หน่วยงาน และกรรมการบริหารสมาคมหมากเฒ่าสกลนคร จำนวน 9 คน รวม 44 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างและแบบสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหา 1) ด้านการผลิต ผลผลิตของหมากเฒ่ามีความไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศที่มีความแปรปรวนค่อนข้างสูง ประกอบกับหมากเฒ่ามีลำต้นที่สูงและมีกิ่งเปราะหักง่ายทำให้เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวต้องอาศัยความชำนาญทักษะที่ประณีตของเกษตรกร ซึ่งการปลูกหมากเฒ่าในระยะสามปีแรกจะพบปัญหาแมลงศัตรูพืชทำลายต้นหมากเฒ่า อีกทั้งยังขาดข้อมูลสายพันธุ์หมากเฒ่าที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของเกษตรกร ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผู้ประกอบการยังขาดเครื่องมืออุปกรณ์ที่ทันสมัยทำให้ผลิตภัณฑ์จากหมากเฒ่าขาดความหลากหลายและมีเงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอ รวมถึงยังได้รับผลกระทบจากมาตรการภาษีเครื่องดื่มจากนโยบายของภาครัฐ ในขณะเดียวกันด้านการตลาดยังไม่มีมีการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง ขาดช่องทางการตลาดรวมทั้งการกระจายสินค้ามีปัญหาด้านการขนส่งที่มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลของหมากเฒ่าจะเสียหายระหว่างการขนส่ง ด้านสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ยังไม่มีความต่อเนื่องและไม่มีนโยบายการสนับสนุนด้านงบประมาณในการพัฒนาผู้ประกอบการธุรกิจหมากเฒ่าอย่างจริงจัง 2) ความต้องการในการพัฒนาระบบธุรกิจหมากเฒ่า ด้านการผลิตผู้ปลูกต้องการพัฒนาระบบการผลิตที่มีประสิทธิภาพและต้องการความรู้ในการจัดการผลผลิตให้ได้คุณภาพ ด้านการแปรรูป ผู้แปรรูปมีความต้องการเงินทุนหมุนเวียนที่มีดอกเบี้ยต่ำเพื่อการดำเนินธุรกิจและต้องการให้มีการวิจัยและพัฒนาหมากเฒ่าเพื่อเป็นอาหารเสริม อีกทั้งต้องการให้มีการผ่อนปรนเรื่องกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการรายย่อย 3) ด้านการตลาดเกษตรกรหรือผู้แปรรูปต้องการมีตลาดหรือแหล่งรับซื้อที่แน่นอนและต้องการให้มีการผลักดันสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จากหมากเฒ่าให้มีราคาสินค้าสูงขึ้นกว่าสินค้าปกติ 4) ด้านการสนับสนุนต้องการให้หน่วยงานของจังหวัดสกลนครทำงานด้วยความต่อเนื่องในการแก้ปัญหาาร่วมกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งให้มีการจัดทำแปลงสาธิตเพื่อเรียนรู้หรือแก้ปัญหาาร่วมกันในระดับพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดสกลนคร

คำสำคัญ: การพัฒนา, ระบบธุรกิจ, หมากเฒ่า

ABSTRACT

The purposes of this research were to study the condition of problems and needs for Mak Mao business system development in Sakon Nakhon Province. 44 informants consisted of 20 farmers, 7 processors, 3 distributors, 5 support agencies, and 9 executive directors of Sakon Nakhon Mak Mao Association. The research tools were a structured interview form and a group discussion form. The collected data was analysed for content analysis.

The research findings on the problem condition were as follows: 1) Production, it was found that the yield of Mak Mao was uncertain which depended on the weather conditions (quite a high variance). It required especially skilled workers to harvest the produce due to Mak Mao's height and brittle branches. There was a problem with pests during the first 3 years of planting. In addition, there was no information about appropriate species of Mak Mao for planting in each area. 2) Product processing, it was found that processors lacked modern equipment, which limits their ability to produce a wide variety of products, and also sufficient working capital sources. In addition, it was affected by the beverage tax from government policies. 3) Marketing, there was still lack of broad public relations and marketing channels. The distribution of goods had effective transportation problems, especially Mak Mao would be damaged during transportation. 4) Supporting from government agencies, it was found that there was no continuity and no policy to support the budget for the development of Mak Mao entrepreneurs seriously.

The research findings on the need for the development of the Mak Mao business system were as follows: 1) Production, it was found that growers wanted to develop an efficient production system and needed knowledge in terms of quality product management. 2) Product processing, it was found that processors needed low-interest working capital for business operations and needed research and development supplement food of Mak Mao as supplement food including a need for regulation relief for small-scale entrepreneurs. 3) Marketing, it was found that farmers or processors wanted to have exact markets or purchasing source and wanted to push Geographical Indication products from Mak Mao to have higher prices than general products; and 4) Support from government agencies, it was found that there was a need for the government agencies to work continuously in solving joint problems, especially to establish demonstration plots in order to learn or solve problems together at different parts of Sakon Nakhon Province.

Keywords: development, business system, Mak Mao

บทนำ

เมา มะเมา หรือหมากเมา เป็นพืชใน Genus *Antidesma* มีสารอาหารที่สำคัญเช่น แคลเซียม เหล็ก วิตามิน B1, B2 และวิตามิน E ซึ่งมีกรดอะมิโนที่จำเป็นต่อร่างกายมนุษย์ถึง 18 ชนิด ในประเทศไทย และ ประเทศอินเดีย มีการบริโภคใบ และยอด รวมทั้งรับประทานผลสดหรือผสมอาหารเพื่อให้มีรสเปรี้ยว (Hoffmann et al., 2005) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ประชาชนนิยมรับประทานผลสด โดยนำมาตำใส่ปลาร้าเป็นส้มตำหมากเมา หรือนำเปลือกต้นหรือใบ มาโขลกรวมกับพริกสด และ น้ำปลาร้า เรียกว่าตำเมี่ยง นิยมรับประทานในฤดูร้อนด้วยความเผ็ดจากเปลือกต้นและใบจะช่วยลดอาการท้องเสียได้ (สุตารัตน์ สุกุลคุ, 2549) ซึ่งสถาบันวิจัยและฝึกอบรมการเกษตรสกลนคร (ปัจจุบันคือคณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร) ได้เริ่มมีการศึกษาถึงลักษณะและการใช้ประโยชน์ของหมากเมาตั้งแต่ในปี พ.ศ. 2538 และมีการได้เผยแพร่เครื่องดื่มน้ำผลไม้ผสมจากผลหมากเมาจนเป็นที่รู้จักและยอมรับของผู้บริโภคทั่วไปเป็นอย่างดี (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2557)

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนครได้ทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคี ในการส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรเครือข่ายอินแปงที่อยู่อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนครและผู้ที่มีความสนใจในการปลูกและพัฒนาการใช้ประโยชน์จากพืชพื้นบ้านหมากเมา โดยได้มีการถ่ายทอดความรู้ฝึกอบรมกระบวนการผลิตน้ำผลไม้พื้นบ้านที่ได้มาตรฐานทำให้สามารถยืดอายุการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ได้นานขึ้น ส่งผลให้เกิดธุรกิจชุมชนน้ำหมากเมาทำให้มีการขยายการผลิตน้ำหมากเมาไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดสกลนคร ตลอดจนได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไวน์หมากเมา จึงทำให้เกิดผู้ประกอบการรายย่อยที่ผลิตไวน์ และน้ำผลไม้จากหมากเมาเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก มีการดำเนินกิจกรรมด้านธุรกิจอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับหมากเมาตามมา เช่น การผลิตต้นกล้าพันธุ์ การผลิตกิ่งพันธุ์ดี การรวบรวมผลผลิต และการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ทำให้การบริโภคผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหมากเมา เริ่มขยายตัวเป็นรู้จักมากยิ่งขึ้นทั้งภายในและภายนอกจังหวัดสกลนคร มีเกษตรกรและประชาชนที่สนใจและต้องการปลูก เพื่อประกอบธุรกิจเกี่ยวกับหมากเมา ในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ เช่น น้ำผลไม้พร้อมดื่มเพื่อสุขภาพ และไวน์ โดยหน่วยงานในจังหวัดสกลนคร เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานพาณิชย์ สำนักงานอุตสาหกรรม ก็ได้ให้ความสำคัญและส่งเสริมตลาดผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหมากเมาด้วยตามนโยบายของรัฐในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน จึงทำให้การบริโภคผลิตภัณฑ์หมากเมาแพร่หลายมากยิ่งขึ้น และเมื่อปี พ.ศ. 2558 กรมทรัพย์สินทางปัญญาได้ประกาศให้หมากเมาสกลนคร และน้ำหมากเมาสกลนคร ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications: GI) ส่งผลให้ผู้บริโภคได้รู้จักหมากเมาเพิ่มมากยิ่งขึ้น ทำให้ธุรกิจหมากเมา มีการขยายตัวอย่างกว้างขวาง โดยในปี 2562 จังหวัดสกลนครมีข้อมูลการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP น้ำเมาหรือน้ำหมากเมา มูลค่า 114,830,832 บาท (สำนักงานพัฒนาชุมชน, 2563)

ด้วยหมากเมาเป็นพืชป่าการให้ผลผลิตขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ ส่งผลให้ผลผลิตของหมากเมา มีความไม่แน่นอนไม่สามารถคาดการณ์ได้ในปริมาณที่ต้องการในแต่ละปี จึงมีผลกระทบต่อการพัฒนาระบบธุรกิจหมากเมาสกลนคร ซึ่งในปีที่มีผลผลิตติดน้อยก็จะมีผลกระทบซื้อวัตถุดิบ แต่หากปีใดติดผลผลิตมากผู้ประกอบการแปรรูปก็ไม่สามารถรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรได้หมดหรือทันเวลาเนื่องจากผลหมากเมาจะสุกพร้อมกันในช่วงเดือน สิงหาคม ถึง กันยายน และด้วย

ผู้ประกอบการแปรรูปในจังหวัดสกลนครซึ่งเป็นผู้ประกอบการรายย่อยมีเงินทุนจำกัด ส่วนใหญ่ไม่มีเครื่องมืออุปกรณ์ที่ทันสมัยหรือมีเงินทุนที่สามารถรองรับการรับซื้อผลผลิตได้ทั้งหมดทำให้เกษตรกรเองต้องรีบเก็บผลผลิตซึ่งหากรอให้ผลหมากเฒ่าสุกดำพร้อมกันผลหมากเฒ่าก็จะสุกร่วงหล่นก่อนไม่คุ้มค่าในการจัดการจึงส่งผลให้เกษตรกรไม่มั่นใจในการปลูกหมากเฒ่าสร้างรายได้ อีกทั้งผู้ประกอบการแปรรูปเองก็มียอดขายรายผลิตภัณท์ไม่ได้ตามเป้าหมายที่วางไว้เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ที่อยู่ในวงแคบ ประกอบกับบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณท์แปรรูปจากหมากเฒ่าเป็นขวดแก้วมีน้ำหนักมากเป็นอุปสรรคในการขนส่งและยังมีน้ำผลไม้ชนิดอื่นๆ ที่มีราคาถูกเข้ามาแย่งตลาด ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นความจำเป็นต้องตระหนักในการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาระบบธุรกิจหมากเฒ่าของจังหวัดสกลนคร เพื่อนำข้อมูลไปจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาระบบธุรกิจหมากเฒ่าในจังหวัดสกลนครต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

ศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการพัฒนาระบบธุรกิจหมากเฒ่าในจังหวัดสกลนคร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรในการวิจัยนี้ประกอบด้วย เกษตรกร ผู้แปรรูป ผู้จัดจำหน่าย และหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมธุรกิจหมากเฒ่าในจังหวัดสกลนครอย่างต่อเนื่อง โดยผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.1 ใช้การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) กลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 35 คน โดยผู้วิจัยเลือกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับธุรกิจหมากเฒ่า ได้แก่ เกษตรกร จำนวน 20 คน ผู้แปรรูป จำนวน 7 คน ผู้จัดจำหน่าย จำนวน 3 คน และหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนส่งเสริมหมากเฒ่าอย่างต่อเนื่อง จำนวน 5 หน่วยงาน

เกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คุณสมบัติดังนี้

1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับธุรกิจหมากเฒ่า กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติคือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการปลูก การแปรรูป และการจัดจำหน่ายหมากเฒ่าหรือผลิตภัณท์แปรรูปจากหมากเฒ่าไม่น้อยกว่า 3 ปี

2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่อยู่ในหน่วยงานที่สนับสนุนหมากเฒ่า กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติดังนี้

2.1) มีวุฒิการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรี

2.2) มีประสบการณ์การทำงานที่เกี่ยวข้องกับหมากเฒ่าโดยตรงหรือต่อเนื่อง มาไม่น้อยกว่า 3 ปี

1.2 ใช้การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ได้มาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 คน โดยผู้วิจัยเลือกจากผู้ให้

ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เป็นคนะกรรมการบริหารสมาคมหมากเฒ่าสกลนคร ซึ่งเกี่ยวข้อง
ในการพัฒนารัฐกิจหมากเฒ่าของจังหวัดสกลนคร

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัย ได้ใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยหาดัชนีความ
สอดคล้อง IOC เท่ากับ .80 และหาค่าความตรง (Validity) เป็นเครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบความ
ถูกต้องโดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ และหลังจากผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ผู้วิจัยนำแบบ
สัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไข

2.2 แบบสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เป็นการกำหนดประเด็นในการ
สนทนากลุ่มที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นเพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหา ความต้องการในการพัฒนาระบบรัฐกิจ
หมากเฒ่าในจังหวัดสกลนคร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนต่อไปนี้

3.1 สัมภาษณ์ตัวแทน เกษตรกร ผู้ประกอบการแปรรูป ผู้จัดจำหน่าย และหน่วยงาน
สนับสนุนที่มีส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
(Structured Interview) เกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการ ในประเด็นด้านการผลิต การแปรรูป
การตลาด และการสนับสนุนส่งเสริมจากผู้ให้ข้อมูล (Key Informants) ที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้อง
กับรัฐกิจหมากเฒ่าซึ่งมีความยินดีเข้าร่วมในการวิจัย

3.2 สนทนากลุ่ม กับคณะกรรมการบริหารสมาคมหมากเฒ่าสกลนคร เพื่อรวบรวมและ
ยืนยันข้อมูลจากประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยกำหนดถึงสภาพปัญหา และความต้องการในการพัฒนาระบบ
รัฐกิจหมากเฒ่าในจังหวัดสกลนคร

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จากผู้ให้ข้อมูล
จำนวน 35 คน และจากการสนทนากลุ่มร่วมกับคณะกรรมการบริหารสมาคมหมากเฒ่า จำนวน 9 คน
มาสร้างข้อสรุปจากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยพิจารณาข้อมูลที่ให้ความคิดเห็นที่
มีความสอดคล้องกัน หรือมีทิศทางเดียวกันเรียบเรียงมาสร้างเป็นข้อสรุป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาระบบรัฐกิจหมากเฒ่าในจังหวัด
สกลนคร พบว่า

1. สภาพปัญหาของระบบธุรกิจหมากเฒ่าในจังหวัดสกลนคร

1.1 ด้านการผลิตหมากเฒ่าของระบบธุรกิจหมากเฒ่า

สภาพการผลิตหมากเฒ่าในจังหวัดสกลนคร ส่วนใหญ่มีการปลูกหมากเฒ่าเป็นสวน และมีต้นหมากเฒ่าที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยมีการปลูกหมากเฒ่าแซมพืชชนิดอื่น ๆ บ้าง เช่น กล้วย มันสำปะหลัง พืชสมุนไพร เป็นต้น ในพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรมีการปลูกหมากเฒ่าเป็นสวนพบมากในอำเภอกุดบาก การผลิตหรือการปลูกหมากเฒ่าพบปัญหาในเรื่องผลผลิตที่ไม่แน่นอน เนื่องจากการติดผลผลิตของหมากเฒ่าขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ ซึ่งการผลิตหมากเฒ่าหรือการปลูกหมากเฒ่าในช่วง 3 ปีแรกมักมีศัตรูพืชเข้ามาทำลาย เนื่องจากลำต้นของหมากเฒ่ายังไม่แข็งแรง มักมีหนอนเจาะลำต้น หรือมีแมลงต่าง ๆ ที่เข้าทำลายต้นหมากเฒ่าได้ง่ายเนื่องจากการปลูกใช้กิ่งพันธุ์ที่เสียบยอด หรือทาบกิ่งทำให้ต้นหมากเฒ่าอ่อนแอ เนื่องจากรอยแผลจากการทาบกิ่งยังไม่ประสานกันดี ดังนั้นการปลูกหมากเฒ่าจึงต้องมีการดูแลอย่างประณีตในช่วงการเริ่มต้นปลูก และเมื่อหมากเฒ่าออกผลผลิตก็จะพบปัญหาคือ ผลหมากเฒ่ามีการสุกดำไม่พร้อมกัน หรือร่วงก่อนไม่ติดผล เนื่องจากการปลูกหมากเฒ่าในช่วงแรก ๆ เกษตรกรยังไม่ได้มีการคัดเลือกสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตที่ดีในการปลูก อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องนกชอบจิกกินผลดำก่อนทำให้ไม่ได้ผลผลิตหมากเฒ่าตามปริมาณที่ต้องการ นอกจากนี้ภาวะโลกร้อนทำให้ฤดูกาลผันแปรไม่ตกตามฤดูกาล ทำให้หมากเฒ่าไม่ติดดอก ติดผลหรือผลร่วงจนทำให้เกษตรกรต้องทยอยหรือเลิกล้มเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่นแทน

1.2 ด้านการแปรรูปหมากเฒ่าของระบบธุรกิจหมากเฒ่า

สภาพการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหมากเฒ่าของจังหวัดสกลนคร มีผู้ประกอบการแปรรูปทั้งหมดจำนวน 14 ราย ส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการขนาดเล็กที่มีรูปแบบการดำเนินธุรกิจเป็นแบบเจ้าของคนเดียว กลุ่มวิสาหกิจ ห้างหุ้นส่วนจำกัด และสหกรณ์การเกษตร มีการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์น้ำผลไม้และไวน์ผลไม้ ผู้ประกอบการแปรรูปมีการรับซื้อวัตถุดิบหมากเฒ่าในจังหวัดสกลนคร ซึ่งหากวัตถุดิบในจังหวัดสกลนครมีปริมาณไม่เพียงพอก็จะมีการรับซื้อวัตถุดิบจากภายนอกจังหวัดสกลนครเข้ามาเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น นครพนม อุดรธานี เลย เป็นต้น ซึ่งมีผู้ประกอบการแปรรูปบางรายได้มีการปลูกสร้างสวนหมากเฒ่าเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบของโรงงานเอง และมีการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์น้ำผลไม้ชนิดต่าง ๆ ได้แก่ น้ำหมากเฒ่าพร้อมดื่ม น้ำหมากเฒ่าแท้ และน้ำหมากเฒ่าเข้มข้น ส่วนผลิตภัณฑ์ไวน์หมากเฒ่ามีการแปรรูปเป็นไวน์หวาน ไวน์กึ่งหวาน ซึ่งผู้ประกอบการแปรรูปในจังหวัดสกลนครมีประสบการณ์ในการแปรรูปน้ำผลไม้และไวน์มาไม่น้อยกว่า 10 ปี โดยการใช้เทคโนโลยีเครื่องมืออุปกรณ์ในการแปรรูปที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อนใช้แรงงานคนเป็นหลักในกระบวนการผลิตซึ่งหากจะต้องมีการผลิตจำนวนมากก็จะมีปัญหาในด้านกำลังการผลิต อีกทั้งผู้ประกอบการแปรรูปส่วนใหญ่มีข้อจำกัดด้านเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินธุรกิจและความสามารถในการทำการตลาด ทำให้ไม่สามารถสร้างรายได้จากธุรกิจหมากเฒ่าได้ตามที่ต้องการได้ ผู้ประกอบการแปรรูปจึงให้ความสำคัญในการรักษาฐานลูกค้าและมีบางรายพัฒนาสถานที่ผลิตเป็นจุดจำหน่ายโดยปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงามรองรับลูกค้าที่เข้ามาซื้อถึงโรงงาน ซึ่งในฤดูกาลผลิตปี พ.ศ. 2564 วัตถุดิบหมากเฒ่าในจังหวัดสกลนครไม่ค่อยติดผลเนื่องจากสภาพดินฟ้าอากาศแปรปรวนผู้ประกอบการแปรรูปในจังหวัดสกลนครมีปริมาณการใช้วัตถุดิบหมากเฒ่าจำนวน 30 ตัน จากความต้องการใช้วัตถุดิบทั้งหมดจำนวน 60 ตัน (สมาคมหมากเฒ่าสกลนคร, 2564)

1.3 ด้านการตลาดของระบบธุรกิจหมากเฒ่า

สภาพการตลาดของระบบธุรกิจหมากเฒ่ามีการจำหน่ายทั้งผลหมากเฒ่า กิ่งพันธุ์ และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหมากเฒ่า โดยเกษตรกรหรือผู้ปลูกส่วนใหญ่จำหน่ายผลหมากเฒ่าผ่านพ่อค้าคนกลางผู้รวบรวมผลหมากเฒ่าที่นำมาส่งให้กับโรงงานแปรรูป หรือตลาดที่มีการบริโภคผลหมากเฒ่าสด ซึ่งมีเกษตรกรหรือผู้ปลูกบางส่วนจำหน่ายผลหมากเฒ่าให้กับโรงงานแปรรูปโดยตรงเอง และการผลิตกิ่งหมากเฒ่าพันธุ์ดีได้มีผลิตเพื่อจำหน่ายให้แก่ผู้ที่มีความสนใจปลูกหมากเฒ่าและมีการวางจำหน่ายในร้านจำหน่ายพันธุ์ไม้เส้นทางถนนสายสกลนคร-กาฬสินธุ์ ส่วนการจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหมากเฒ่ามีการจำหน่ายสินค้าที่สถานที่ผลิตเองและจำหน่ายตามงานจัดแสดงสินค้าต่าง ๆ อีกทั้งยังมีการฝากสินค้าจำหน่ายตามร้านขายของฝากทั้งภายในและภายนอกจังหวัดสกลนคร โดยผู้ประกอบการแปรรูปได้ใช้สื่อโซเชียลมีเดียประชาสัมพันธ์สินค้าและจัดส่งสินค้าผ่านบริษัทขนส่งสินค้า ซึ่งมีบริษัทขนส่งจำนวนน้อยที่รับขนส่งสินค้าให้เนื่องจากสินค้ามีบรรจุภัณฑ์เป็นขวดแก้วมีน้ำหนักมากจึงทำให้ช่องทางการทำการตลาดค่อนข้างจำกัด อีกทั้งการจำหน่ายผลหมากเฒ่าสดยังไม่สามารถจำหน่ายได้แพร่หลายเนื่องจากผลหมากเฒ่ามีเปลือกหรือผิวที่บอบบางเสียหายได้ง่ายจากการขนส่ง ส่วนกิ่งพันธุ์สามารถจัดการขนส่งได้แต่ต้องใช้ทักษะและประสบการณ์ในการบรรจุหีบห่อที่ไม่ทำให้กิ่งพันธุ์เกิดความเสียหายชำรุดเช่นกัน

1.4 ด้านการสนับสนุนส่งเสริมของระบบธุรกิจหมากเฒ่า

สภาพการสนับสนุนส่งเสริมของระบบธุรกิจหมากเฒ่าในจังหวัดสกลนคร มีการสนับสนุน ส่งเสริมจากหน่วยงานองค์กรหลายภาคส่วนทั้งภายในและภายนอกจังหวัดสกลนคร โดยหมากเฒ่าเริ่มต้นจากการได้รับการสนับสนุนส่งเสริมในด้านวิชาการจากสถาบันทางด้านการศึกษาทำให้มีการวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าผลหมากเฒ่าเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องยาวนาน จนหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาสนับสนุนพัฒนาผู้ประกอบการหมากเฒ่าให้มีทักษะเพิ่มเติมในการผลิตและด้านการบริหารจัดการ ด้านการตลาดร่วมกับสถาบันทางด้านการศึกษาจนพัฒนาให้หมากเฒ่าเป็นสินค้าเอกลักษณ์ประจำจังหวัดสกลนคร หรือสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ซึ่งจังหวัดสกลนครได้มีการสนับสนุนโครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับหมากเฒ่าของจังหวัดสกลนครผ่านหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัดสกลนคร สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสกลนคร สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสกลนคร รวมถึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในจังหวัดสกลนครที่มีประเด็นการพัฒนาเกี่ยวข้องสอดคล้องตามกรอบแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดสกลนคร ซึ่งการสนับสนุนส่วนใหญ่จะเป็นการสนับสนุนในด้านการฝึกอบรมให้ความรู้ และสนับสนุนให้บรรจุภัณฑ์บ้าง โดยให้ผู้ประกอบการแปรรูปไปจำหน่ายสินค้าในงานต่าง ๆ ที่หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนจัดขึ้นมา ไม่พบการสนับสนุนด้านงบประมาณ ปัญหาที่พบด้านการสนับสนุนส่งเสริมของหน่วยงานในจังหวัดสกลนครคือการทำงานที่ไม่ต่อเนื่องและการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานยังไม่เต็มที่ อีกทั้งขาดระบบในการติดตามการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับหมากเฒ่าอย่างต่อเนื่องจึงทำให้การสนับสนุนของจังหวัดสกลนครที่เกี่ยวข้องกับหมากเฒ่าสกลนครมีสัดส่วนที่น้อยเมื่อเทียบกับสินค้าอื่น ๆ

2. ความต้องการพัฒนาของระบบธุรกิจหมากเฒ่าในจังหวัดสกลนคร

2.1 ด้านการผลิตของระบบธุรกิจหมากเฒ่า

ด้านการผลิตหมากเฒ่า เกษตรกรผู้ปลูกหมากเฒ่าหรือเจ้าของต้นหมากเฒ่ามีความต้องการความรู้ทางวิชาการที่จะให้หมากเฒ่าติดผลผลิต ไม่ร่วงก่อนสุกดำ และไม่ถูกศัตรูพืชทำลายหรือถูกนกกินผลผลิต และเมื่อได้ผลผลิตแล้วต้องการให้มีแหล่งรับซื้อผลผลิตที่ชัดเจนแน่นอนและได้ราคาที่ดีในการปลูกและการดูแลรักษาหมากเฒ่า อีกทั้งเกษตรกรยังมีความต้องการในการพัฒนาระบบการปลูกให้มีประสิทธิภาพ เช่น การจัดทำระบบการให้น้ำ การจัดการป้องกันศัตรูพืช เป็นต้น

2.2 ด้านการแปรรูปของระบบธุรกิจหมากเฒ่า

ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหมากเฒ่า ผู้ประกอบการแปรรูปมีความต้องการเงินทุนหมุนเวียนในการรับซื้อวัตถุดิบ และปัจจัยการผลิตอื่น ๆ และมีความต้องการให้หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนส่งเสริมอย่างต่อเนื่องในด้านการประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริโภคได้รู้จักผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหมากเฒ่าในด้านคุณสมบัติต่าง ๆ ที่มีต่อสุขภาพ เพื่อกระตุ้นการตลาดให้ขยายวงกว้างมากขึ้น และต้องการให้มีการวิจัยและพัฒนาคุณสมบัติที่เป็นประโยชน์ของหมากเฒ่าในทุก ๆ ส่วนไม่ว่าจะเป็นผลหรือใบของหมากเฒ่าเพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหมากเฒ่าที่มีความหลากหลายโดยเฉพาะการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อาหารเสริมเพิ่มมูลค่าและโอกาสทางการตลาด อีกทั้งต้องการให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายหรือมาตรการต่าง ๆ มีการผ่อนปรนเพื่อสร้างโอกาสให้กับพืชท้องถิ่นมากขึ้น เช่น การเก็บภาษีเครื่องดื่ม การขึ้นทะเบียนตำรับอาหาร เป็นต้น เพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้ประกอบการรายย่อยให้สามารถดำรงธุรกิจอยู่ได้

2.3 ด้านการตลาดของระบบธุรกิจหมากเฒ่า

ด้านการตลาดทั้งในส่วนผลหมากเฒ่าและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหมากเฒ่า เกษตรกรหรือผู้แปรรูปมีความต้องการให้ผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์มีตลาดรองรับที่แน่นอนและมีความต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมให้ผู้บริโภคได้รู้จักคุณสมบัติของผลหมากเฒ่าและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหมากเฒ่าของจังหวัดสกลนครเพิ่มมากขึ้นเพื่อสร้างโอกาสทางการตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องการให้มีการยกระดับราคาสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือสินค้า GI (Geographical Indications) ผลหมากเฒ่าและน้ำหมากเฒ่าที่ได้รับตราสัญลักษณ์ GI ให้มีมูลค่าที่สูงขึ้นอย่างชัดเจนคุ้มค่าในการเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีคุณภาพและมีจำนวนจำกัดซึ่งหากมีการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงและต่อเนื่องจริงจังก็น่าจะส่งผลกระทบที่ดีต่อระบบธุรกิจหมากเฒ่าของจังหวัดสกลนคร

2.4 ด้านการสนับสนุนส่งเสริมระบบธุรกิจหมากเฒ่า

ด้านการสนับสนุนส่งเสริมระบบธุรกิจหมากเฒ่าของจังหวัดสกลนคร ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับหมากเฒ่าของจังหวัดสกลนครมีความต้องการให้หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนในจังหวัดสกลนครมีการส่งเสริมและพัฒนาหมากเฒ่าของจังหวัดสกลนครอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านวิชาการ และพัฒนาธุรกิจหมากเฒ่าอย่างครบวงจรโดยส่งเสริมเกษตรกรหรือผู้ปลูกพัฒนาการจัดทำแปลงสาธิตหมากเฒ่าสายพันธุ์ดี และมีการสนับสนุนปัจจัยการผลิตร่วมกับการให้ความรู้ด้านวิชาการด้านการปลูกและการดูแลรักษาหมากเฒ่าให้ได้ผลผลิตที่ดี พร้อมทั้งต้องการให้ยกระดับการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากหมากเฒ่าให้มีคุณภาพมาตรฐาน ตลอดจนต้องการให้มีการส่งเสริมการตลาดผ่านสื่อประชาสัมพันธ์

ต่าง ๆ เพื่อจำหน่ายผลหมากเฒ่า และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหมากเฒ่า รวมถึงสนับสนุนให้มีเงินกองทุนหมุนเวียนในการดำเนินธุรกิจเพื่อยั่งยืนในการพัฒนาธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับหมากเฒ่า

อภิปรายผล

ด้านการผลิต

จากผลการวิจัยที่พบว่า การผลิตหรือการปลูกหมากเฒ่า จะได้ผลผลิตที่ดีขึ้นอยู่กับการเลือกสายพันธุ์ที่ใช้ในการปลูกและการดูแลรักษาต้นหมากเฒ่า การควบคุมป้องกันศัตรูพืชที่ทำลายผลหมากเฒ่า ซึ่งการติดผลผลิตขึ้นอยู่สภาพดินฟ้าอากาศในแต่ละปี สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เตือนรุ่ง สุวรรณโสภณและคณะ (2558) กล่าวถึงปัญหาวัฏธูปหมากเฒ่าพบว่า หมากเฒ่าออกดอกไม่ติดผล ผลผลิตร่วงและผลผลิตไม่สุกดำ และมีปัญหาด้านโรคแมลง ศัตรูพืช (นก) เข้าทำลายส่งผลกระทบปัญหาวัฏธูปหมากเฒ่าของเกษตรกรหรือสถานการณ์วัฏธูปในจังหวัดสกลนคร สอดคล้องกับการศึกษาของ สุภารัตน์สกุล และคณะ (2559) ที่พบว่า หมากเฒ่าให้ผลดีที่สุดในปี 2552 และ 2556 ซึ่งในช่วงปีดังกล่าวมีการกระจายของฝนสอดคล้องกับการออกดอกของหมากเฒ่า และไม่มีฝนทิ้งช่วงในช่วงเวลาที่หมากเฒ่าติดผลและพัฒนาจนผลสุกแก่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสุชุมภรณ์ ศรีเผด็จ และศิริพร พุกหน้า (2560) ที่ว่าการที่หมากเฒ่าติดผลน้อยลงอาจเป็นเพราะหมากเฒ่าติดผลเร็วกว่าปกติ เมื่อเข้ารอบฤดูฝนทำให้ลมพายุพัดพาผลหมากเฒ่าร่วงหล่นและเกิดกระบวนการสุกแก่ทางสรีรวิทยาไม่สม่ำเสมอ ซึ่งจะเห็นได้ว่าสภาพดินฟ้าอากาศมีความสำคัญในการติดผลของหมากเฒ่าในแต่ละปีอย่างยิ่ง ทำให้เกษตรกรหรือผู้ปลูกมีความต้องการในด้านการพัฒนาระบบการปลูก เช่น ระบบน้ำ เพื่อช่วยให้การดูแลหมากเฒ่าไม่ให้ร่วงหล่น สอดคล้องกับการศึกษาของศิริรัตน์ เกื้อนสมบัติ (2558) ที่มีการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีกรรมวิธีการให้น้ำแบบละอองหมอกมีผลต่อการติดผลของหมากเฒ่ามากกว่ากรรมวิธีที่ไม่มีระบบการให้น้ำ (อาศัยน้ำฝน) โดยมีการบันทึกข้อมูล สภาพแวดล้อม เช่น ปริมาณน้ำฝน อุณหภูมิ ความชื้นสัมพัทธ์ตลอดช่วงการทดลอง และข้อมูลด้านเกษตรศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในฤดูการผลิต 2557 และ 2558 เพื่อเป็นเทคโนโลยีช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของหมากเฒ่าให้ติดผลผลิต นอกจากนี้จากการวิจัยยังพบปัญหาว่าผู้ปลูกหรือเกษตรกรยังขาดความรู้ในดูแลหมากเฒ่าให้มีการเจริญเติบโตแต่ละช่วงเวลาที่หมากเฒ่าติดผลผลิต เช่นการให้ปุ๋ย การเสริมธาตุอาหาร เป็นต้น ดังนั้นเกษตรกรหรือผู้ปลูกจะต้องใช้การสังเกตและเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องจึงจะทำให้การผลิตหมากเฒ่าประสบความสำเร็จได้

ด้านการแปรรูป

จากผลการวิจัยที่พบว่า การแปรรูปถือเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในระบบธุรกิจหมากเฒ่าของจังหวัดสกลนครอย่างมากเนื่องจากการแปรรูปเป็นการเพิ่มมูลค่าผลผลิตและเป็นกลไกที่สำคัญในการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกหมากเฒ่าเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากเกษตรกรมีรายได้ในการจำหน่ายผลหมากเฒ่าเข้าโรงงานแปรรูปที่มีการแปรรูปเป็นสินค้าหมากเฒ่าหรือไวน์หมากเฒ่าที่ได้สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดสกลนครอย่างแพร่หลาย เป็นแต่ด้วยข้อจำกัดของผู้ประกอบการแปรรูปที่มีการใช้เทคโนโลยีเครื่องมืออุปกรณ์ในการผลิตไม่ซับซ้อน และขาดเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินธุรกิจจึงทำให้ไม่สามารถรับซื้อวัฏธูปหมากเฒ่าของเกษตรกรหรือผู้ปลูกได้ทั้งหมด สอดคล้องกับข้อมูลการรับซื้อ

วัตถุดิบหมากเฒ่าของผู้ประกอบการแปรรูปในสมาคมหมากเฒ่าสกลนครที่ลดลง เนื่องจากผู้ประกอบการขาดเงินทุนในการหมุนเวียนในสถานการณ์การตลาดชะลอตัวจากสภาวะโรคระบาด (คนพ วรรณวงศ์, 2564) จนส่งผลกระทบทำให้เกษตรกรบางส่วนเลิกทำการปลูกหมากเฒ่าเนื่องจากไม่มีแหล่งรับซื้อที่เพียงพอ

ด้านการตลาด

จากผลการวิจัยที่พบว่า การตลาดผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหมากเฒ่ามีการจำหน่ายที่จุดผลิตและมีการฝากสินค้าผ่านร้านขายของฝากทั้งภายในและภายนอกจังหวัดสกลนคร ซึ่งผู้ประกอบการบางส่วนได้มีการจำหน่ายสินค้าผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และมีการจำหน่ายสินค้าตามงานจัดแสดงสินค้าที่หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนจัดขึ้น ส่วนผลหมากเฒ่าผู้ปลูกหรือเกษตรกรมีการจำหน่ายให้โรงงานแปรรูปหรือผู้บริโภคโดยตรงและจำหน่ายผ่านคนกลางผู้รวบรวมผลหมากเฒ่าเพื่อจัดส่งให้กับโรงงานแปรรูปหรือตลาดที่มีความต้องการผลหมากเฒ่า เช่น ตลาดการบริโภคผลสด หรือตลาดโรงงานแปรรูปสอดคล้องกับการศึกษาของสุขุมภรณ์ ศรีเผด็จ และศิริพร พุกหน้า (2560) ที่ศึกษาช่องทางการตลาดของผลผลิตหมากเฒ่าสกลนคร ในตลาดผลผลิตสดของหมากเฒ่าสกลนครเกษตรกรเก็บผลหมากเฒ่าสดมาจำหน่ายที่ตลาดต่าง ๆ ภายในจังหวัดสกลนครหรือวางจำหน่ายตามบริเวณถนนสายสกลนคร-กาฬสินธุ์ โดยมีเกษตรกรบางรายที่โรงงานแปรรูปมารับซื้อเองที่สวนหรือเกษตรกรนำไปขายให้กับโรงงานแปรรูปเอง นอกจากนี้จากการวิจัยยังพบว่าผู้ปลูกหรือเกษตรกรมีความพอใจที่มีคนกลางหรือผู้รวบรวมมารับซื้อและเก็บเกี่ยวผลผลิตเองที่ต้นหรือสวนโดยเฉพาะการรับซื้อผลหมากเฒ่าที่ไม่ได้เน้นเรื่องสายพันธุ์ที่สุกดำคัดเกรดเหมือนที่โรงงานแปรรูปในจังหวัดสกลนครที่มีการรับซื้ออยู่ แต่การรับซื้อที่ไม่ได้เน้นเรื่องเกรดคัดคุณภาพผลหมากเฒ่าจากโรงงานภายนอกจังหวัดสกลนครก็มีปริมาณจำกัดไม่แน่นอนตามสภาพการตลาดเช่นเดียวกัน

ด้านการสนับสนุนส่งเสริม

จากผลการวิจัยที่พบว่า การสนับสนุนส่งเสริมของระบบธุรกิจหมากเฒ่าในจังหวัดสกลนครหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมีการสนับสนุนส่งเสริมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหมากเฒ่าตามภารกิจของหน่วยงานในจังหวัดตามกรอบยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสกลนคร ซึ่งการสนับสนุนยังไม่ต่อเนื่องสม่ำเสมอ โดยหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนส่งเสริมให้ระบบธุรกิจหมากเฒ่าของจังหวัดสกลนครดำรงอยู่ได้แม้ธุรกิจหมากเฒ่าจะประสบปัญหาใด ๆ ก็ตามหากมีการสนับสนุนส่งเสริมหมากเฒ่าให้เพียงพอและต่อเนื่องก็จะทำให้ระบบธุรกิจหมากเฒ่าประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับผลการศึกษาของทักษญา สง่าโยธิน (2560) พบว่า การสนับสนุนจากภาครัฐเป็นประเด็นที่ส่งผลต่อความสำเร็จ คือ แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยหน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศต้องให้การสนับสนุน ได้แก่ 1) การส่งเสริมด้านการตลาดอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องให้โอกาสทุกกลุ่มอย่างยุติธรรม 2) สนับสนุนงบประมาณ 3) สนับสนุนด้านวิชาการ 4) สร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน 5) การเข้าร่วมอบรมกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนการไปศึกษาดูงาน เช่นเดียวกับผลการศึกษาของธวัชชัย เศรษฐจินดา (2560-2561) ที่ศึกษาถึงการบริหารจัดการของรัฐในการส่งเสริมวิสาหกิจขนาด

กลางและขนาดย่อมที่ผ่านมาขาดการจัดการที่เป็นระบบขาดการประสานงานไม่มีการกำหนดแผนส่งเสริมเพื่อใช้เป็นกรอบทิศทางหลักที่เป็นเอกภาพขาดหน่วยงานแกนกลางที่เข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับทั้งด้านการจัดทำแผนและการประสานหน่วยปฏิบัติการดำเนินงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจึงมีลักษณะต่างหน่วยต่างคิดต่างทำไม่มีทิศทางร่วมกันและขาดงบประมาณและการบริหารแผนแบบบูรณาการรวมทั้งขาดการติดตามและประเมินผลที่เชื่อมโยงทั้งระบบเข้าด้วยกัน นอกจากนี้การวิจัยยังพบว่าการสนับสนุนส่งเสริมระบบธุรกิจหมากเฒ่าของจังหวัดสกลนครที่ยังคงดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องเกิดจากการรวมตัวช่วยเหลือกันระหว่างผู้ประกอบการแปรรูปและเกษตรกรผู้ปลูกหมากเฒ่าที่ได้จัดตั้งองค์กรเป็นสมาคมหมากเฒ่าสกลนครที่ได้มีการพัฒนามาจากชมรมหมากเฒ่าสกลนครโดยมีสถาบันการศึกษาเป็นที่ปรึกษาที่ให้การสนับสนุนในการบริการทางวิชาการอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

- 1.1 จังหวัดสกลนครควรมีการกำหนดนโยบายในการพัฒนาหมากเฒ่าที่ชัดเจน และมีการส่งเสริมสนับสนุนเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง
- 1.2 ควรมีระบบการสร้างเครือข่ายการทำงานเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาหมากเฒ่าเชิงบูรณาการกับหน่วยงานภายในและภายนอก

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรมีการศึกษาด้านการตลาดผลิตภัณฑ์แปรรูปหมากเฒ่า ด้วยระบบการตลาดที่มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- 2.2 ควรมีการศึกษาชนิดพันธุ์ของหมากเฒ่า เพื่อนำมาแก้ไขเรื่องผลผลิตและแก้ปัญหาการไม่ติดผลผลิต ตลอดจนศึกษาสายพันธุ์หมากเฒ่าที่เหมาะสมมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์น้ำผลไม้หรือไวน์ผลไม้
- 2.3 ควรมีการศึกษาการแก้ปัญหาระบบการปลูก และการดูแลรักษาหมากเฒ่าให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดี

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2558). ประกาศขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์น้ำหมากเฒ่าสกลนคร. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2565, จาก <https://www.ipthailand.go.th/th/gi-011/2.html>.
- คนพ วรณวงศ์. (2564. 20 ตุลาคม). นายกสมาคมหมากเฒ่าสกลนคร. หมู่บ้านโพธิ์ชัยพัฒนา ตำบลสร้างค้อ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร. สัมภาษณ์.
- เดือนรุ่ง สุวรรณโสภา กรรณิการ์ สมบุญ สุดำรัตน์ สุกุลคู ศิริพร สารคล่อง และสุเจียร นามวงศ์. (2558). สถานการณ์วัตถุดิบในธุรกิจหมากเฒ่าจังหวัดสกลนครกลยุทธ์และแนวทางการบริหารจัดการ. สืบค้นเมื่อ 9 พฤศจิกายน 2563, จาก http://cheqa.rmuti.ac.th/rmuti_1500/SAR2558/MG/MG_SAKON/lesson2/research6.pdf.

- ทักษญา สง่าโยธิน. (2560). ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน. **วารสารวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์บูรพาปริทัศน์**, 12(2). 11-26.
- ธวัชชัย เศรษฐจินดา. (2560-2561). รายงานการวิจัยเรื่องแนวทางการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการเพิ่มศักยภาพของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม(SMEs) ในประเทศไทย. หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักรไทย วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- ศิริรัตน์ เกื้อนสมบัติ. (2558). รายงานโครงการวิจัยและพัฒนากาการผลิตมะม่วงพื้นที่จังหวัดสกลนคร. กรมวิชาการเกษตร: สกลนคร.
- สุพมาภรณ์ ศรีเผด็จ และ ศิริพร พุกหน้า. (2560). สถานการณ์การตลาดและการผลิตหมากม่วงอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสกลนคร. **วารสารแก่นเกษตร**, 45(1). 1265-1271.
- สุดารัตน์ สกุลคู. (2549). มะม่วงผลสุกพันธุ์ไพฑูริย์คุณค้ำคุณสกลนคร. ใน **สรุปผลการประชุมสัมมนาเทศกาลวันหมากม่วงจังหวัดสกลนคร ครั้งที่ 5**. หน้า 3. สกลนคร. สมศักดิ์การพิมพ์.
- สุดารัตน์ สกุลคู กรรณิการ์ สมบุญ และศิริพร สารคล่อง. (2559). การวิจัยการถอดบทเรียนการปลูกและการดูแลต้นหมากม่วง เพื่อการผลิตหมากม่วงอย่างมีคุณภาพ. คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสกลนคร. (2563). **แผนพัฒนาจังหวัดสกลนคร 5ปี (พ.ศ.2561-2565)** สืบค้นเมื่อ 5 มิถุนายน 2565, จาก http://sakonnakhon.go.th/2020/?page_id=3346.
- สมาคมหมากม่วงสกลนคร. (2564). **รายงานการประชุมสมาคมหมากม่วงสกลนคร**. 13 พฤษภาคม 2564. สกลนคร : สมาคมหมากม่วงสกลนคร.
- Hoffmann,P, (2005). **Antidesma in Malesia and Thailand**. by Royal Botanic Gardens. Kew Richmond, Surrey, TW9 3AB,UK.